

TOSHKENT IRRIGATSIYA VA QISHLOQ
XO'JALIGINI MEXANIZATSIYALASH
MUHANDISLARI INSTITUTI

FAN: YER RESURSLARINI BOSHQARISH

MAVZU

11

**YER RESURSLARIDAN FOYDALANISH
QIRRALARI. YERDAN FOYDALANISHNI
BOSHQARISH TAMOYILLARI.**

RO'ZIBOYEV S.B

**Yer resurslarini boshqarish
kafedrasi dotsenti, PhD**

REJA

- 1. Yer resurslaridan foydalanish qirralari.**
- 2. Yerdan foydalanishni boshqarish tamoyillari**

МАВЗУНИ МУСТАҚИЛ ЎЗЛАШТИРИШ УЧУН ТАВСИЯ ҚИЛИНАЁТГАН МАНБАЛАР ВА АДАБИЁТЛАР

Асосий:

1. Ben McFarlane, Nicholas Hopkins. **Land Law**: Text, Cases, and Materials. OUP Oxford, 2012
2. М.Х. Рустамбоев ва бошқ. **Ер ҳуқуқи**. Дарслик – Т.: Тошкент давлат юридик институти, 2002. – 237
3. **Земельное право республики Узбекистан**. Учебник. Под. ред. М.Х. Рустамбаева. ҳуқуқи. Т.: ТДЮИ, 2007. -215 стр.
4. А. Нигматов. **Ер ҳуқуқи**. Ўқув қўлланма. – Тошкент.: “Ислом Университети”, 2001. – 191б.
5. А. Нигматов. **Земельное право**. Учебное пособие – Т.: “Ислом Университети”, 2001. – 189 б.
6. **Узоқова Г.Ш. Аҳоли пункти ерларидан фойдаланиш ҳуқуқи. Т.: ТДЮИ, 2006.-117 б.**
7. М. Mirzaabdullaeva, A. Muqimov, Z. Xafizova. **Yer huquqi**, O'quv qo'llanma. -Т.: TIMI, 2016.- 196 б
8. **Земельное право**: Учебник / С.А. Боголюбов, Э.А. Галиновская; Учебник./Под ред. С.А. Боголюбова – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004.-400 стр.

Қўшимча:

1. Ўзбекистон Республикасининг **Ер кодекси**, Ўзбекистон, Т.: 1998
2. Ўзбекистон Республикасининг **қонун ости ҳужжатлари**

Интернет ресурслари

1. [http:// www. cousera.org /](http://www.cousera.org/)
2. <http:// www, harvard.edu/>
3. [http://www, Ziyonet. Uz/.](http://www, Ziyonet. Uz/)

Yerdan foydalanishning *ijtimoiy qirras*i o'zining natijasi sifatida ijtimoiy samaradorlikka ega bo'ladi. U jamiyat faoliyatining shunday sohalarida vujudga keladiki, bunda yer odamlarni yashash joyi hamda ular hayot faoliyati uchun zarur sharoitni ta'minlovchi sifatida foydalaniladi. Faoliyatning bunday sohalariga sog'liqni saqlash, bolalarni tarbiyalash muassasalari, ta'lim, ijtimoiy ta'minot, madaniyat va sport, shuningdek uy-joy sohasi kiradi. Ijtimoiy sohada yerdan foydalanishdan jamiyat aholini qayta tiklashni ta'minlash, tarbiya va ta'lim, sog'liqni saqlash va tiklash xamda boshqa xizmatlarning muhim turlarini ta'minlash imkoniyatiga ega bo'ladi, qaysiki ular yerdan foydalanishning ijtimoiy mohiyatini aniqlaydilar.

* *Iqtisodiy qirras*i yer ishlab chiqarish vositasi (ishlab chiqarish mohiyati), yer osti “ombori”, mulkchilik ob’yekti (bozor munosabatlari), soliqqa tortish ob’yekti (fiskal mohiyati) sifatlarda foydalanishni tavsiflaydi, hamda jamiyat farovonligini moddiy asosi bo‘lgani holda kenglik jihatidan chegaralangan va miqdor jihatidan qayta tiklanmaydi, qaysiki bular ushbu muhim tabiiy resursdan oqilona va samarali foydalanishni ob’yektiv tarzda ko‘zda tutilgan. Bularning barchasi yerdan foydalanishning iqtisodiy mohiyatini, yagona davlat yer fondidan samarali foydalanish zaruriyatini, ushbu qirraning muhim ekanligini anglatadi.

Jamiyat faoliyatining turli sohalarida va iqtisodiyot tarmoqlarida yerdan foydalanishning iqtisodiy samaradorligi turlichadir, negaki u bir holatda “kenglik-operatsion asos” sifatida, ikkinchi holatda ishlab chiqarish vositasi sifatida, uchinchi holatda esa asosiy ishlab chiqarish vositasi sifatida va nihoyat boshqaholatda tovar sifatida gavdalanadi. Yerdan foydalanishning iqtisodiy qirrasini asosiy tashkil etuvchilariga quyidagilarni kiritish zarur:

-yerlarni qishloq xo‘jaligi va o‘rmon xo‘jaligi ishlab chiqarishida foydalanish;

-yerlarni noqishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishida foydalanish;

-yerni ijara haqi;

-yerdan foydalanishning fiskal tomoni;

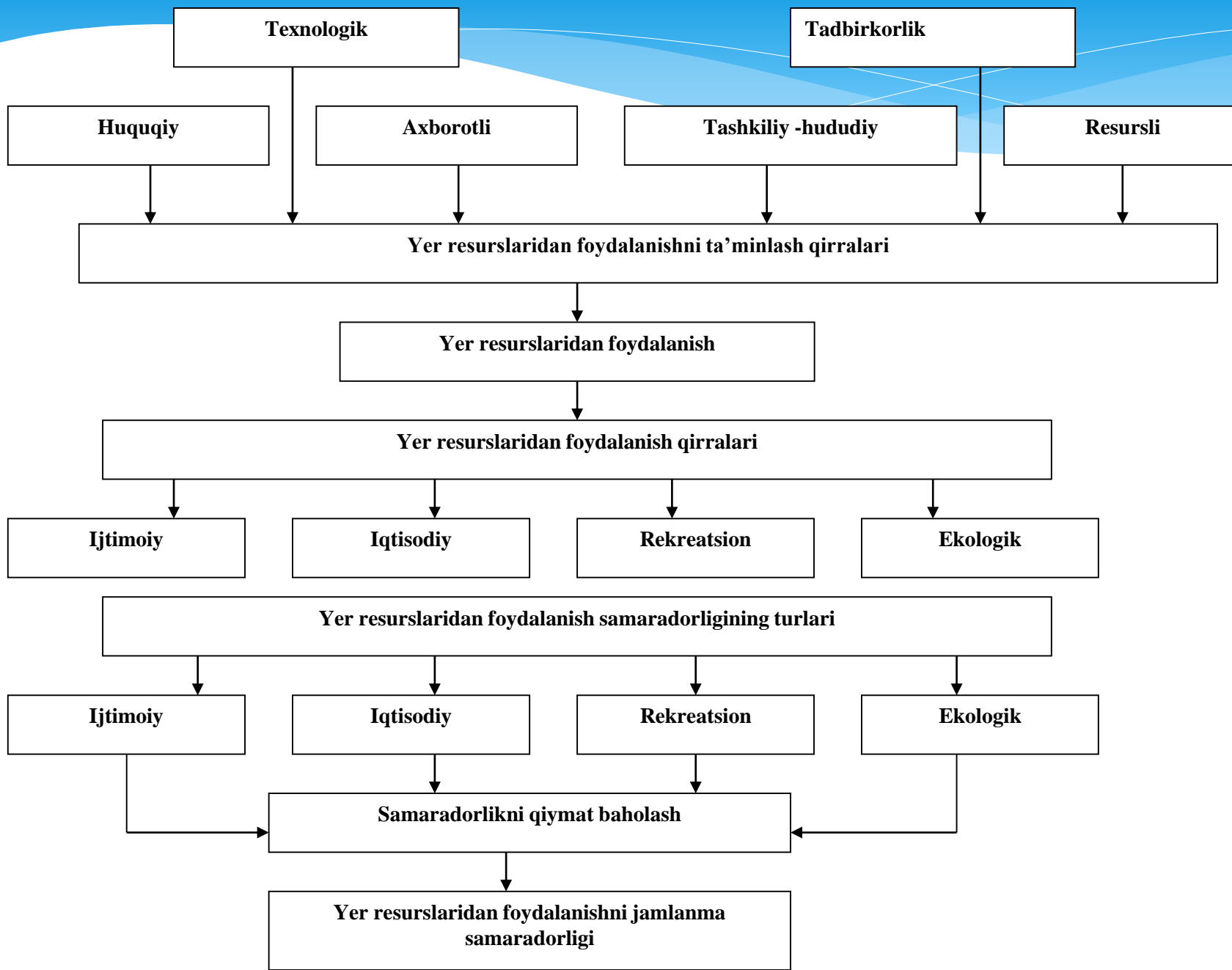
-yerdan foydalanishning bozor (oldi-sotdi) sohasi;

-yer uchastkalarini ajratib olishda zararlar va yo‘qotishlarning o‘rnini qoplash;

-yerni qayta tiklash samaradorligi;

-yerlarni muhofaza qilish;

-yerlardan oqilona foydalanishni rag‘batlantirish (shu jumladan jarima to‘lovlar).

Yerdan foydalanishni boshqarish tamoyillari

Yerdan foydalanish murakkab boshqariladigan tizim sifatida uning asosiy, boshlang'ich holatini aniqlovchi tamoyillarga mos tarzda amalga oshiriladi. Ularning mazmuni tabiatdan foydalanishning umumiy tizimida yerdan foydalanishning roli va o'рни bilan, tabiat va jamiyatning o'zaro ta'sirlarining mohiyati bilan, jamiyatning rivojlanishida yer resurslarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati bilan, yerlardan oqilona foydalanish, qayta tiklash va muhofaza qilish usullari va uslublari bilan aniqlanadi.

Yerdan foydalanish tamoyillari, uning tizimi ham ulardan bir nechasi shakllantirilgan va maxsus adabiyotlarda keltirilgan bo'lishiga qaramasdan to'la o'rganilgan emas hamda tizimga keltirilgan emas. Jumladan, yer tuzishning tamoyillari qarab chiqilgan: yerlardan oqilona foydalanish, umumxalq boyligi, muhim ishlab chiqarish vositasi hamda tabiiy resurs sifatida; qishloq xo'jalik yerlarining ustunligi: ishlab chiqaruvchi kuchlar va ishlab chiqarish munosabatlarining rivojlanishiga mos ularni doimiy shakllantirish asosida qishloq xo'jalik korxonalarining barqarorligini ta'minlash; yerning kenglik xususiyatlarini, xo'jalik va tuman: yerning kenglik xususiyatlarini, xo'jalik va tuman: mintaqalarining tabiiy, iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlarini qat'iy hisobga olish.

Tizimli yerdan foydalanishning tamoyillari

Tizimli yerdan foydalanish tamoyillari

Umumiy tamoyillar

Davlat boshqaruvi

Yerlardan ko'p maqsadli foydalanish

Mulkchilik va huquqiy shakllarini rang barangligi

Xo'jalik yuritish shakllarini rang barangligi

Qishloq xo'jalik yerlarining ustunligi

Tabiiy-iqlimiy rayonlashtirish

Jamiyat va tabiiy majmualarni bir-birlari bilan o'zaro ta'sir

Yer resurslarini qayta tiklash

Samarali yerdan foydalanishni rag'batlantirish

Iqtisodiy tamoyillar

Iqtisodiy qirrasining ustunligi

Qayta tiklashning yopiq siklligi

Yer-suv islohotining birligi

Tarkibni maqbullashtirish

Ishlab chiqarishning ilg'or texnologiyalari

Unumdorlikni ist'emoli va uni qayta tiklash

Қайта тиклаш сарф-харажатларини камайтириш

Ishlab chiqarish jarayonida takror ishlab chiqarish

Yer va suvni bozor baholash

Yer bozori va ijarasini mavjud bo'lishi

Yerdan foydalanishning pulliligi

Yerga bo'lgan mulkchilik shakllari va huquq turlarining rang-barangligi tamoyili mamlakatda bozor munosabatlarining rivojlanishi, mamlakat iqtisodiyotini jahon iqtisodiy tizimiga kirishi, yer resurslaridan foydalanishni jadallashtirish zaruriyatlari bilan vujudga keldi. Bularning barchasi yer munosabatlarini ma'lum tartibda isloh qilishni talab qildi. Bu islohatning markazi esa mulkchilik munosabatidir. Ushbu tomoilga rioya qilish undan oqilona foydalanishni amalga oshirish uchun yerga bo'lgan turli mulkchilik turlarini hamda huquq turlarini maqbul qo'shilishini ta'minlaydi.

Tarmoqlararo yerdan foydalanish tamoyili

yerni ijtimoiy-iqtisodiy aloqalarning ob'yekti sifatidagi ob'yektiv ko'p maqsadli xarakterini ko'zda tutadi. Uni amalga oshirish yerlardan foydalanishning yalpi samaradorligini maqbullashtirish sharti bilan yagona davlat yer fondini tariflari bo'yicha maqbul taqsimlanishini ko'zda tutadi. Barcha toifalar yerlardan foydalanishdagi turlicha xarakter, shakllar va o'ziga xoslik yerlardan foydalanishni baholashning ularga mos mezonlari va uslubiyatlarini hamda yerlarni qayta tiklash usullarini ishlab chiqishini talab qiladi.

Yerdan foydalanishni ijtimoiy

yo'naltirilganlik tamoyili umum qobul qilingan mezonlar va me'yorlarga mos tarzda aholini to'la qonli hayoti va mehnati uchun zaruriy shart-sharoitlarni to'laroq ta'minlashni ko'zda tutadi. Oqilona yerdan foydalanish odamlarni uy-joyga bo'lgan talablarini qondirish, dehqon xo'jaligini yuritish, tarbiya va ta'lim olish, aholini faol dam olishi, davolanishi uchun barcha zaruriy sharoitlarni yaratishi zarur.

Yerdan foydalanishning pullilik tamoyili yer resurslarini umumxalq mulkchiligining iqtisodiy mohiyatini hamda ulardan yuqori mahsuldorlik asosida foydalanishni rag‘batlantirishni amalga oshirish zaruriyatlaridan kelib chiqqan. U bahoning mohiyati va roli, yer rentasi, yer solig‘i va ijara haqi, yerlardan xo‘jalik sifatida foydalanish mexanizmida ishlab chiqarish yo‘qotishlarini o‘rnini qoplash kabi tushunchalarni o‘z ichiga oladi. Yer rentasi yer uchastkasining sifat holati va joylashgan o‘rnini hisobga olgan holda yerga bo‘lgan mulkchilikning iqtisodiy mohiyatini yoritadi. Yer solig‘i fiskal maqsadidan tashqari, yerlardan foydalanishni ancha yuqori darajasini rag‘batlantiradi. Yerlarga baho belgilash zaruriyati yer uchastkalarini xususiylashtirish va yer bozorini yaratishning natijasi hisoblanadi, u bozor kon’yunkturasini hisobga olgan holda kadastrli qiymat baholashga asoslanadi. Ishlab chiqarishning yo‘qotishlarini o‘rnini qoplash yerlarni muhofaza qilish hamda qayta tiklashni yoritadi.

Qishloq xo'jalik yerlarining ustunligi tamoyili

ularni asosiy ishlab chiqarish vositasi sifatidagi hamda qishloq xo'jaligi maqsadlari uchun zaruriy sifatidagi yerlarning chegaralanganligini ko'zda tutadi. Ushbu yerlarda aholi uchun oziq-ovqat ekinlari hamda sanoat uchun xom-oshyo, shuningdek chorvachilik uchun yem-xashak yetishtiriladi. Qishloq xo'jalik yerlari foydalanishning eng murakkab huquqiy rejimiga ega, ular maxsus muhofaza qilinadi, ularni oborotdan chiqarish ta'qiqlanadi hamda maxsus qonunchilik hujjatlari bilan belgilanadi.

***Этиборларингиз учун
рахмат!***